

8. Рубля Т.Є. Образотворче мистецтво: 6 кл.: підруч. Для загальноосвіт. навч. закл./Т.Є. Рубля, С.І. Федун. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 192.: іл.
9. Стьопіна О. Патріотичне виховання : теорія і практика / О. Стьопіна // Шкільний світ. – 2007. – №42(410). – с.6-8.
10. Суховарова-Жорнова О. Типологічна характеристика історичних портретів XVII-XVIII ст. [Електронний ресурс] / О. Суховарова-Жорнова. - Режим доступу: <http://www.history.org.ua/JournALL/sid/11/2/14.pdf>
11. Хомич Л. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів в умовах зміни цінностей суспільства / Л.О. Хомич // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського : збірник наукових праць / За ред. В.Д. Будака, О.М. Пехоти. – Випуск 1.30. – Миколаїв : МДУ імені В.О. Сухомлинського, 2010. – 248 с. – (Серія «Педагогічні науки»).
12. Черендік Д., Національно-патріотичне виховання молоді і сучасність / Д. Черендік, Ю. Журавльов, Ю. Зайончковський // Новий колегіум, – 2011. – №3. – с.3-9.

Анастасія Омельченко

ДУХОВНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ОСОБИТОСТІ СТУДЕНТА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Трансформаційні процеси, що відбуваються у вищій освіті України спрямовані, насамперед, на формування професійної компетентності майбутнього фахівця, його духовне самовдосконалення, розвиток ерудиції, творчого мислення і культури. Процес становлення фахівця як Людини, Особистості, Громадянина і Професіонала надзвичайно складний і суперечливий, проте від його результативності залежить розвиток суспільства і держави. У зв'язку з цим на перший план виходить проблема саморозвитку студента, його можливості у складному сучасному інформаційному середовищі буття знайти своє місце, своє призначення, стати високопрофесійним фахівцем. Реалізація цих завдань залежить від специфіки і дієвості самоосвіти й самовиховання студента, які в цілісній єдності визначають шлях його самовдосконалення в процесі здобуття вищої освіти.

Аналіз наукових праць показує, що дана проблема досліджувалася такими вченими як Г. Авдіянець, І. Бех, Н. Бітянова, О. Борденюк, В. Гриньова, О. Дубасенюк, О. Єрахторіна, Ю. Лобейко, Л. Маркелов, Л. Мітіна, О. Пехота, І. Сіданич, Р. Скульський, В. Тертична, П. Харченко, В. Хомич, Г. Цветкова, Т. Шестакова та ін..

Самовдосконалення розглядається вченими-дослідниками як процес підвищення професійної і загальної культури педагога (О. Борденюк, Р. Скульський), забезпечення високих результатів професійної діяльності (О. Пехота), духовне і професійне збагачення особистості (В. Хомич), максимальне розкриття професійного і особистісного потенціалу педагога (Л. Маркелов, В. Хомич.). Учені В. Гриньова, Ю. Лобейко, Л. Мітіна, П. Харченко вважають, що професійне самовдосконалення особистості є «більш широким і глибоким ніж процес формування професійно значущих якостей чи підвищення професійної майстерності» [5, с. 12].

Воно спрямовується на розвиток власних сутнісних сил педагога, «відкриття» власної індивідуальності у народженні особистісно-значущих смислів та втілення їх у життя, самовираження майбутнього професіонала у власній фаховій діяльності, зростання професійної самосвідомості, рефлексії педагогічної діяльності становлення інтеграції і реалізації в педагогічній діяльності професійно значущих якостей і здібностей, професійних знань та вмінь. Спрямування вдосконалення педагога на актуалізацію власних сутнісних сил, особистісного потенціалу ставить дії із самовдосконалення в тісний зв'язок з професійною творчістю [4].

Сучасними вченими сформовано ключові положення щодо визначення особистості як суб'єкта соціальних відносин:

– особистість є продуктом історичного розвитку, виникає на певному етапі еволюції людської істоти;

– особистість є суб'єктом соціальних відносин і свідомої діяльності;

– особистість – це системна якість людини, що формується у спільній соціальній діяльності й спілкуванні;

– важливою складовою особистості є її етнопсихологічний аспект [6].

Аналіз наукових праць показує, що рівень розвитку духовності людини детермінується спілкуванням, оскільки спілкування є духовною потребою кожної особистості як представника суспільства. Як соціальне явище спілкування охоплює всі сфери буття і діяльності людини. У результаті взаємодії і спілкування людина стає особистістю. Змістом спілкування є знання, вміння і навички – зміст свідомості людини [3].

Безперечним є той факт, що освіта є феноменом духовного життя суспільства, а виховання є способом формування особистісних знань суб'єкта навчання, його світогляду. Ученими вивчаються і пропонуються різні напрями формування духовності студентської молоді. Наприклад, духовне відродження особистості може бути здійснено засобами культури, зокрема, через проникнення у світ мистецтва. Діяльнісне перетворення культури у внутрішній духовний світ людини визначає міру духовності людини, її духовне багатство.

М. Боришевський наголошує на тому, що духовність є багатовимірною системою «утворень у свідомості людини, у яких віддзеркалюються її найбільш актуальні потреби, інтереси, погляди, ставлення до навколишньої дійсності й до себе самої як соціального індивіда. Специфічною ознакою цих утворень, що постають у формі ціннісних орієнтацій, певних особистісних характеристик, є їхнє поєднання з головними життєвими цілями, прямий чи опосередкований зв'язок з моральністю» [1, с. 144].

Цінними у ракурсі нашого дослідження є міркування вченого С. Франка, який у своїх працях розглядав сенс і природу морального самовдосконалення як шлях зсередини назовні, від особистого життя до життя суспільного, тобто як шлях удосконалення загальних відносин через моральне вдосконалення особистості. Він справедливо вважає, що «... моральне вдосконалення у сенсі внесення у людські душі любові, милосердя, поваги до іншої людини, долання темних хаотичних пристрастей і є закладанням міцних основ для кращого, справедливішого, пронизаного любов'ю та повагою до людини порядку суспільного життя» [7, с. 487].

Розуміючи духовність майбутнього фахівця як інтегративну професійно значущу якість особистості, що характеризується орієнтацією на духовні цінності культури в особистісному саморозвитку та міжособистісній взаємодії, до основних критеріїв сформованості цієї якості вважаємо за доцільне зарахувати: культурну компетентність, представленість духовно-культурних цінностей в аксіологічному потенціалі особистості, емпатійність, цілепокладання у сфері духовного життя та включеність студента у духовно-практичну діяльність [2].

Вважаємо, що саморозвиток особистості – складний інтегральний процес, механізми якого вивчаються філософією, психологією, педагогікою. Розмежування предмета вивчення між науками часто зробити досить важко, оскільки саморозвиток особистості та вища з його форм – самовдосконалення – недостатньо досліджені проблеми. «Генезис поняття «самовдосконалення» обумовлений конкретно-історичним змістом праці людини над собою, рівнем її теоретичного осмислення, що призводить до наповнення цього поняття, спочатку обмеженого за обсягом (моральнісне самовдосконалення), бідного за змістом, широким і глибоким соціальним змістом» [5].

I. Сіданіч стверджує, що актуальні проблеми духовно-морального виховання студентів вищого навчального закладу зумовлюються наступними чинниками:

– із переходом вищої школи на університетську систему освіти слід гармонійно збалансувати обсяги викладання гуманітарних, природознавчих і фахових дисциплін;

– історичний досвід української університетської освіти доводить, що гуманізм був основою навчання у вищих навчальних закладах протягом багатьох століть і, відповідно, сучасна вузька фахова спеціалізація не сприяє підвищенню духовності особистості;

– формування духовної компетенції майбутніх фахівців у інтелектуальній, емоційно-ціннісній, діяльній сферах особистісного розвитку та духовно-моральних ціннісних орієнтацій можливе за умов впровадження у навчально-виховний процес вищої школи навчальних дисциплін духовно-морального спрямування [6].

Внесення необхідних змін на методологічному рівні дасть змогу подолати недостатню увагу викладачів вищої школи на сутність процесу формування духовності студентства, його місце у структурі професійної підготовки майбутнього фахівця. Удосконалення процесу цілеспрямованого духовного розвитку студентів, скерованого на успішне вирішення складного комплексу питань професійно-педагогічного змісту, який пов'язаний із діяльністю професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу – освіченість викладачів, їх педагогічна майстерність та рівень володіння системою освітніх технологій є одним із головних чинників підвищення ефективності формування духовності студентів.

Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.) встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах автономії вищих навчальних закладів, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у квалі-

фікованих фахівцях. Проте, зміст вищої освіти – обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, компетентностей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури, мистецтва та сприяти духовному самовдосконаленню студента.

Таким чином, майбутній спеціаліст з високим рівнем духовності повноцінно самореалізується в житті, знайде духовно-моральні та естетичні ідеали, зможе провести повноцінну свідому роботу з виховання духовного світу учнів та збагачення їх внутрішнього світу та світогляду.

Список використаної літератури

1. *Боришевський М.* Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 4 (14). – С. 144-150.
2. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 375 с.
3. *Лозовой В. О.* Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці / В. О. Лозовой, Л. М. Сідак. – Х. : Право, 2006. – 255 с.
4. *Пономарев Я. А.* Психология творчества и педагогика / Я. А. Пономарев. – М.: Педагогика, 1976. – 280 с.
5. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: моногр. / В. Луговой, М. Левшин, О. Бондаренко [та ін.] ; за заг. ред. В. П. Андрущенко, В. І. Лугового. – К. : Пед. думка, 2011. – 260 с.
6. *Сіданіч І. Л.* Актуальні проблеми духовно-морального виховання студентської молоді / І. Л. Сіданіч // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». – Київ, 2013. – С. 233 -241.
7. *Франк С. А.* Духовные основы общества / С. А. Франк. – М.: Республика, 1992. – 511 с.

Дмитро Погорілко

НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ СОФІЇ РУСОВОЇ

*Нація народжується, лише на рідному ґрунті,
серед рідного слова й пісні здатна
вирости національно свідомо дитина*

Софія Русова

Національне виховання української молоді є елементом нової ідеології освіти, що працює на процес утворення держави, виховання народу України як політичної нації. Національним характером виховання є формування молодого людини як громадянина України. Софія Русова зазначала, що: «Вчитель має не лише вчити учнів, але й виховувати їх характер. А найголовніше – зміцнювати їх волю і викликати свідоме відношення до своїх обов'язків, почуття відповідальності» [1, с. 239]. Виховання підростаючих поколінь передбачає широкі можливості для пізнання своїх традицій, звичаїв, історії, мови, культури, а також формуванню